

Meloni og post-fascismen vinner valget i Italia

Av Knut Jørgen Kirkeberg, prosjektmedarbeider i Civita

Innledning

25. september går italienerne til parlamentsvalg, et halvt år før tiden. Statsminister Mario Draghis samlingsregjering, som har sittet fra tidlig 2021, med teknokrater og partipolitikere, er tvunget til å gå av tidlig. Hans arvtaker blir etter all sannsynlighet hans rake motsetning, Giorgia Meloni, fra det post-fascistiske partiet Fratelli d'Italia. Meloni har fra opposisjon – mer enn enkelte regjeringspartnere – støttet fullt opp om våpenleveranser til Ukraina og fordømmelse av Russland. Som statsminister vil Meloni bli republikkens første kvinnelige leder, statsminister som president, og lede den mest høyrelente regjeringen siden krigen. Meloni har sagt at landets europeiske og atlantiske forhold vil ligge fast, på tross av en italiensk høyreside som tradisjonelt har vært vennlige med Putin.

Dette notatet beskriver oppspillet til valget og velgertendenser. Samtidig settes partiene og valgprogrammene under debatt. Notatet vil ikke debattere Fratelli d'Italias fascistiske historie, men beskrive den kort. Videre fremheves sentrale partiledere, spesielt de to statsministerkandidatene, Giorgia Meloni og sosialdemokrat Enrico Letta. Blir Meloni statsminister, vil Italias motiver og politikk i EU-, NATO- og G7-samarbeidet manøvreres mot det nasjonalistiske. Notatet analyserer avslutningsvis konsekvensene av dette, og forklarer hvorfor valgets vinner uansett resultat blir Giorgia Meloni og Fratelli d'Italia.

Historien om Draghis samlingsregjering og dens tragiske fall

Ved overgangen til 2021 begynte regjeringen til den daværende italienske statsministeren, Giuseppe Conte, å slå sprekker. I februar henvendte den italienske presidenten, Sergio Mattarella, seg til teknokraten Mario Draghi med ønske om at det skulle dannes en ny nasjonal samlingsregjering med han som statsminister. Draghi, «euroens redningsmann», kom fra stillingen som sjef for den europeiske sentralbanken, som han ledet mellom 2011 og 2019. Draghi ble stemt frem til statsministerstolen med bred støtte i det italienske parlamentet, faktisk den tredje største oppslutningen i republikkens historie.

Partiene som inngikk i samlingsregjeringen ble – ved siden av Draghis ni teknokratiske statsråder – den stadig mer venstreorienterte Femstjernersbevegelsen (M5S), sosialdemokratiske Partito Democratico (PD), høyrepopulistiske Lega, liberalkonservative Forza Italia (FI), sentrumvenstreorienterte Italia Viva (IV) og det lille venstresosiale-partiet Articolo Uno (Art.1). Det er viktig å merke seg at ingen partiledere – foruten Art.1-lederen, Robert Speranza – ble utnevnt til statsråder. De ble isteden sittende i parlamentet, på utsiden av regjeringen. Det eneste reelle opposisjonspartiet mot Draghi utenfor regjeringen ble Fratelli d'Italia (FdI), et sterkt nasjonalkonservativt parti omtalt som post-fascistisk på grunn av sin historiske tilknytning til restene av fascistiske bevegelser etter Mussolinis fall i 1945.

Draghis mandat var å lede Italia videre fra koronapandemien. I 2020, før han ble innsatt, vedtok EU sitt største rekonstruksjonsfond til dato, kalt NexGenerationEU. Italia skal, som ett av de hardest rammede landene i Europa, motta nærmere 200 av 750 milliarder euro fra fondet gradvis frem mot 2026. For å motta midlene må Roma iverksette en rekke reformer og nå et antall mål satt av EU-kommisjonen. Dette må også gjøres gradvis frem mot 2026. Draghis hovedoppgave – som han har lyktes med – var å iverksette de første reformene. Midlene er i stor grad finansiert av lån og gjeld som alle medlemslandene står ansvarlige for gjennom EU-kommisjonen. Italias evne, som det største mottakerlandet, til å gjennomføre reformer i samfunns- og næringsliv tolkes derfor som et kritisk punkt for EU i vurderingen av hvorvidt de kan lansere lignende rekonstruksjonsfond senere.

Etter krigsutbruddet i Ukraina kom de første tegnene på hvor utrygt Draghis samlingsregjering satt. Draghis økte bevilgninger til forsvarsbudsjetter, samt våpenleveranser til Ukraina, førte til vedvarende intern uro i Femstjernersbevegelsen, regjeringens største part. Bevegelsen, under ledelse av foregående statsminister, Giuseppe Conte, agiterte sterkt imot og ville derfor ikke slutte opp om Draghis internasjonale linje når Draghi trengte dem mest.

14. juli trakk Conte støtten til Draghis regjering (altså, en regjering de selv deltok i). De hadde etter egen mening ikke fått nok gjennomslag i en bred økonomisk nødpakke på 26 milliarder euro for å motvirke de økte levekostnadene. Draghi nektet å endre plattformen til samlingsregjeringen utfra Contes innvendinger. Draghi motsatte seg også å lede regjeringen hvis den ikke inkluderte Contes bevegelse. Draghi – som forlot NATO-toppmøtet i Madrid tidlig for å adressere Contes innvendinger – gikk derfor til president Mattarella med et avskjedsønske. Til stor overraskelse ble ikke Draghis avskjed innvilget. De neste dagene kjempet flere næringslivstopper, politikere, innbyggere og opptil 1500 ordførere for å få Draghi til å fortsette. Alle begrunnet det med hans sterke lederevne, som var viktig for å iverksette de nødvendige reformene for å motta de massive gjenoppreisningsmidlene fra EU.

20. juli henvendte Draghi seg til senatet med ønske om en avstemning om tilliten til samlingsregjeringen. Innen dette tidspunktet hadde regjeringens to høyrepartier – Lega og Forza Italia – poengtert til Draghi at de ikke lenger kunne sitte i en regjering med det de kalte den «uansvarlige» Femstjernerbevegelsen. De ville i tillegg erstatte to av Draghis teknokratiske ministre. Draghi kunne ikke godta innvendingene, og påfølgende morgen ble Draghis andre avskjedsønske tatt til følge.

Etter italiensk sedvane oppløste presidenten parlamentets to hus – underhuset Camera dei Deputati og overhuset Senato della Repubblica. Datoen for nyvalget ble satt til 25. september. Draghi leder regjeringen frem til valget, hvorpå det er ventet at president Mattarella vil gå til partilederen fra den valgblokken som får flest stemmer med invitasjon til å danne regjering. Meningsmåling på meningsmåling viser at det mest sannsynlig blir Giorgia Meloni, på vegne av høyresiden, som får oppdraget.

Det ryktes om russisk involvering i prosessene som ledet frem til Draghis avskjed. En av de ledende italienske dagsavisene, La Repubblica, publiserte en sak om at Forza Italia-leder og tidligere statsminister Silvio Berlusconi hadde snakket med den russiske ambassadøren i Roma samme dag som partiet trakk støtten. En annen avis, La Stampa, skrev at den russiske ambassaden tok kontakt med utenrikspolitisk rådgiver i høyrepartiet Lega – ledet av profilerte Matteo Salvini – i mai, og spurte om de hadde vurdert å trekke ministrene sine eller ei. Begge sakene er basert på anonyme kilder og er ikke blitt besvart av Berlusconi eller Salvini. Utenriksminister Luigi Di Maio har derimot i intervjuer ikke lagt skjul på at han ikke ville blitt overrasket om det skulle bli bekreftet. For Putin er et høyreledet Italia bedre, da det vil bevege landets tone i diplomati og internasjonale fora noe mer mot det nasjonale, samtidig som dynamikken i EU blir mindre forutsigbar fra italiensk hold.

Draghis arv

Draghi vil huskes som statsministeren som ledet Italia akkurat når landet trengte det mest. Italia var kanskje *dét* landet i Europa som ble hardest rammet av koronapandemien. Når smittetallene på ny økte i 2021 stod Draghi ansvarlig for en av de høyeste vaksinasjonsratene på kontinentet – høyere enn Norge – og innførte et strengt vaksinasjonspass med suksess.

Draghi rebalanserte flere av Italias forhold i utenrikspolitikken. Han valgte en tøffere tone vis-à-vis både Russland, Kina og Tyrkia. Den europeiske storavisen POLITICO kalte Draghis skifte av det vanligvis vennlige italienske forholdet mot Russland med et sterkere pro-europeisk – som begynte allerede før invasjonen av Ukraina – for et av de største skiftene i europeisk utenrikspolitikk på tiår. Den samme avisen kåret ham til kontinentets mektigste person i 2022. Han fylte vakuemet franskmennene og tyskerne følte på i EU etter Brexit. Når kontinentet så ble rammet av krig, var det Draghi som tidligst advokerte for ukrainsk EU-medlemskap, det var han som brakte Macron og Scholz til Kyiv, det var han som førte flere av de økonomiske sanksjonene mot Moskva i pennen, og det var han som inngikk raske gassavtaler med land i Afrika og Midtøsten for å unngå avhengigheten av Russland.

Draghi ble en yndling for en stor majoritet av det italienske folket. Når landet på et tidspunkt skal velge president Mattarellas etterfølger, vil nok flere rope på Draghi, om ikke noen uforutsette hendelser vil komme i veien. Klarer ikke partiene som vinner valget å lede Italia ut 2022, bør vi heller ikke utelukke Mattarellas mulighet til å på ny forhøre seg med Draghi om statsministerposten, selv om Draghi har uttalt at 25. september vil være hans siste dag i statsministerstolen. Men, i italiensk politikk kan *alt* skje.

Det italienske partilandskapet

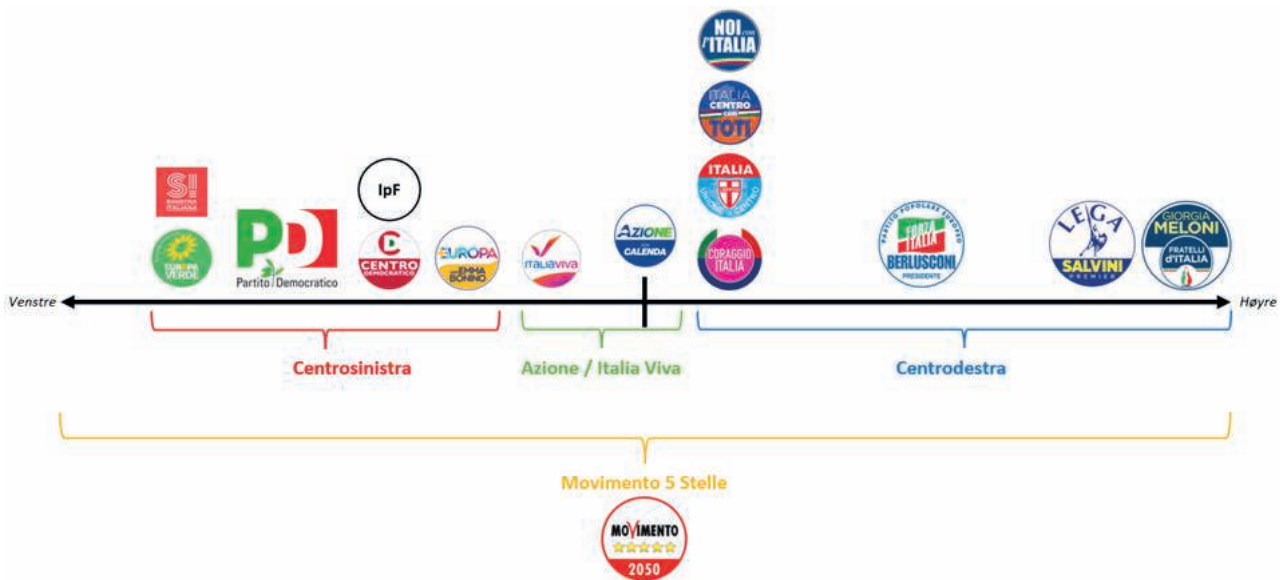
I Italia vil det ikke alltid være enkelt, eller riktig, å plassere partier langs den tradisjonelle venstre/høyre-aksen vi kjenner fra europeisk og norsk politikk. I italiensk media gjøres dette sjelden, da de heller snakker om «centrosinistra» (sentrumvenstre) og «centrodestra» (sentrumhøyre). Med norsk målestokk blir slike begreper noe misvisende, da spesielt sentrumhøyre-blokken inneholder partier fra ytre høyre. På den andre siden inneholder sentrumvenstre-blokken grupperinger som er mot italiensk NATO-medlemskap og våpenleveranser til Ukraina, klart ulikt en felleseuropeisk holdning blant sosialdemokratiske partier, målestokken på sentrumvenstre.

Partiene er organisert med løsere hierarki og prosesser enn de norske. Politiske programmer er ikke, som i Norge, utviklet gjennom grovarbeid mellom vanlige partimedlemmer og valgte politikere før det voteres over på et landsmøte. Når politikerne uttaler seg til media er det tydelig at de oftere gjør dette ut fra egne meninger og på eget initiativ, enn å gjengi en kommunikasjonsavdelings instruksjoner. Partiledere møtes så å si aldri til felles TV-debatt. Det er heller ikke uvanlig at innvalgte parlamentarikere bytter parti underveis i sine perioder, og det kanskje flere ganger. Italienske partier har nemlig for vane å dannes, splittes og løses opp med jevne mellomrom.

Et oversiktsbilde over det italienske partilandskapet kan forsøkes illustrert som vist i figur 1 på neste side. Logoene til de fem største partiene er forstørret, og fra venstre mot høyre finner vi Partito Democratico (PD), Movimento 5 Stelle (M5S), Forza Italia (FI), Lega og Fratelli d'Italia (Fdi).

Den videre analysen av partiene vil inkludere referanser til meningsmålinger. For å få et best mulig tallgrunnlag har notatet sett til flere kilder, deriblant den italienske statistikkdatabasen ISTAT og løpende målinger publisert i større italienske dagsaviser som La Repubblica, Corriere della Sera, Il Sole 24 Ore og La Stampa. Målingene har ikke avveket mye fra den europeiske storavisen

POLITICOs meningsmålingside, Poll of Polls, som derfor har blitt brukt som primærkilde for å beskrive utviklingen i partienes oppslutning.

Figur 1: Det italienske partilandskapet anno 2022 (Kirkeberg).

Høyresiden «centrodestra»

Meningsmåling etter meningsmåling viser at høyrekoalisjonen «centrodestra» er Italias største koalisjon med oppslutning mellom 44 og 50 prosent. Koalisjonen består av nasjonalkonservative Fratelli d'Italia (FdI) ledet av Giorgia Meloni, høyrepopulistiske Lega under tidligere innenriksminister Matteo Salvinis ledelse, og liberalkonservative Forza Italia (FI) med verdenskjente «Il Cavaliere», Silvio Berlusconi – én av landets lengstsittende statsministre – tronende øverst.

Ifølge meningsmålinger gjennom våren og sommeren ligger FdI på mellom 23 og 25 prosent oppslutning. Lega tikker inn mellom 13 og 15 prosent og FI mellom 7 og 8 prosent. Lega ligger på samme nivå som ved siste parlamentsvalg i 2018, mens oppslutningen til FI har blitt halvert. FdI har hatt en seksdobling fra snevre 4 prosent. Siden Draghi ble innstilt har FdI vært det eneste av parlamentspartiene som har hatt vedvarende positiv vekst på meningsmålingene, fra 17 til 24 prosent. Motsatt har Salvinis Lega gått fra å være det største partiet med 24 prosent, til målinger ned mot 13 prosent.

Centrodestra består i tillegg av fire mindre sentrumpartier: de liberalkonservative partiene Italia al Centro og Coraggio Italia, samt de kristendemokratiske partiene Noi con l'Italia og Unione di Centro. Italia al Centro har en valgallianse med Noi con l'Italia, mens Coraggio Italia har det samme med Unione di Centro. De to alliansene er igjen forent under den felles grupperingen Noi moderati. Det vil si; én stemme til et av disse partiene er en stemme til alle fire i håp om å få noe innpass i parlamentet. Det skal godt gjøres hvis de samlet kommer over sperregrensen på tre prosent, da de gjennomgående måles mellom 1 og 2 prosent. Et siste mindre ensaksparti kalt Italexit befinner seg på høyresiden. Partiets raison d'être er å melde Italia ut av både NATO-, EU- og eurosamarbeidet. Italexit inngår *ikke* i centrodestra-koalisjonen, men er verdt å nevne da de har

blitt målt over 4 prosent på enkeltmålinger, altså over sperregrensen. Alt i alt vil det for alle praktiske formål om centrodestra kun være de tre kjempene FdI, Lega og FI – med sine partiledere Meloni, Salvini og Berlusconi – som diskuteres.

De tre partilederne Meloni, Salvini og Berlusconi har, for nyvalgets del, funnet sammen igjen. Det er i sterk kontrast til de store uenighetene som preget koalisjonen gjennom våren. Etter gjenvalet av Mattarella – fremfor høyresidens hovedkandidat, Berlusconi – som president i januar i år, rapporterte ledende mediehus om at kjemien i «trekløveret» var meget dårlig. De skal eksempelvis ikke ha møttes på månedsvis, selv ikke for å planlegge koalisjonens strategi eller kandidater for vårens lokalvalg i mange italienske byer og kommuner. Partiene til Salvini og Berlusconi fortsatte i Draghis samlingsregjering, mens Melonis parti ble stående utenfor som Italias eneste reelle opposisjonsparti. Flere aviser skrev om rykter om at Berlusconi og Salvini var såpass misunnelige på Melonis suksess at de vurderte å danne et nytt felles republikansk parti á la det amerikanske for å hemme hennes sterke vekst.

Lega og FIs ønske om å tre ut av Draghis regjering, og tvinge frem et raskt nyvalg, kan ikke sees uavhengig av veksten til FdI. Det kan tenkes at de gode vennene Berlusconi og Salvini innså at ved å delta i regjeringen frem til det planlagte valget våren 2023, ville de tape ytterligere terreng mot Meloni. Hvis en derfor sammenligner oppslutningen de kan komme til å få ved valget 25. september mot hva de hadde fått våren 2023, kan det være en seier, hvert fall hvis den nye regjeringen utgår fra centrodestra.

Meloni, Salvini og Berlusconi har blitt enige om et felles valgprogram. I de første punktene imøtekommer de kritikerne med at Italias posisjon i EU og NATO skal ligge fast. De presiserer imidlertid at EU-byråkratiet må nedskaleres kraftig. I utenrikspolitikken skal italienske interesser vernes om og fremmes betraktelig sterkere enn i dag. De ønsker videre å endre det ofte seremonielle presidentembetet i retning av den franske modellen, hvor presidenten velges av folket fremfor et utvalg politikere. Berlusconi – som nok bærer nag over å ha tapt kampen om embetet i januar – har uttalt at Mattarella burde revurdere sin posisjon skulle grunnlovsendringen bli vedtatt i parlamentet. Centrodestra har på enkeltmålinger fått såpass mange mandater at vi ikke skal utelukke de vil ha nok mandater for å nå to-tredjedels flertall, som kreves for grunnlovsendringer.

I resten av centrodestras valgprogram tas det til orde for å reforhandle flere deler av avtalen med EU om mottak og bruk av gjenoppreisningsmidlene post korona. Berlusconi har også foreslått at siktede som blir frifunnet av en domstol ikke lenger kan møtes med anke fra påtalemyndigheten. Til slutt ønsker centrodestra blant annet en «flat» skatt, å gi familier insentiver for å få flere barn, sterk motstand mot ulovlig immigrasjon, en hardere linje mot mafiavirksomhet og å doble minstepensjonen.

Venstresiden «centrosinistra»

Meningsmålingene viser at Italias venstreside, «centrosinistra», er langt svakere posisjonert enn høyresiden inn mot valget. Koalisjonen måles til en oppslutning mellom 27 og 36 prosent. Koalisjonen ledes av Enrico Letta fra det store sosialdemokratiske partiet, Partito Democratico (PD). På de seneste meningsmålingene er PD Italias nest største parti med mellom 22 og 24 prosent

oppslutning, som er en økning på mellom 3 og 5 prosentpoeng siden 2018. På noen målinger er de større enn Fratelli d'Italia, og det er fullt mulig at PD blir største parti etter årets valg, uten at det sikrer Letta forrang på statsministerposten. Formelt inkluderer valglistene PD ruller ut over Italia – under deres navn, Partito Democratico – politikere fra et titall veldig små partier, deriblant den nåværende regjeringsparten Articolo Uno. Alle disse småpartiene – med alt fra sosialistiske, økologiske og kristendemokratiske profiler – er såpass små, at hver gang PD diskuteres i valgkampen er det alltid partiet PD alene som diskuteres.

Utenom PD og deres veldig små partier, fullendes centrosinistra – passelig nok – med noen større småpartier. Flere av disse står på felleslister som sentrumspartiene i centrodestra. Under navnet Impegno Civico (IC) i sentrum står utenriksminister Luigi Di Maios gruppering Insieme per il Futuro (IpF) – som er en fersk utbrytergruppe fra Femstjernerbevegelsen (M5S) – med det lille kristne partiet Centro Democratico. De har sjeldent blitt målt over 2 prosent. Lenger til venstre går Sinistra Italiana og det grønne partiet Europa Verde i lag, og måles gjennomgående mellom 2 og 4 prosent. Centrosinistras siste part er tidligere utenriksminister Emma Boninos liberalprogressive parti, +Europa, som måles til rundt 2 prosent.

Ved valget i 2018 kom en brå overgang til hva internasjonale medier kalte den første vestlige «teknopopulistiske» regjeringen i Italia. Femstjernerbevegelsen (M5S) ble Italias største «parti», dannet regjering med høyrepartiet Lega og utnevnte teknokraten Giuseppe Conte som statsminister. Etter at Lega-leder Salvini trakk partiets støtte året etter, erstattet PD dem som regjeringspartner i Conte II-regjeringen. I den regjeringen var PD for første gang i nyere italiensk historie ikke det største partiet, men M5S sin juniorpartner.

I vår ble hierarkiet snudd med bevegelsens voldsomme fall og PDs vekst. Månedene ble kjenne-tegnet av lokalvalg i mange byer og kommuner. Letta og Conte evnet da å samarbeide om flere felles ordførerkandidater, men mange steder klarte de det like fullt ikke. Flere aviser og tenketanker skrev – med rette – at den eneste versjonen av centrosinistra som ville ha mulighet til å utfordre centrodestra måtte inkludere Femstjernerbevegelsen. Letta og Conte møttes jevnlig i forsøk på å nå det målet.

Contes voksende motstand mot våpenleveranser til Ukraina, økte forsvarsbudsjetter og sin egen utenriksminister Di Maios handlinger mot vedtatt M5S-politikk, ble til slutt for mye for PD-leder Letta. Etter at Conte ble syndebukken for Draghis fall har Letta utelukket en valgallianse med bevegelsen. Conte har uttalt seg like hardt mot PD. Det bør imidlertid poengteres at hverken Letta eller Conte har utelukket at de kan finne sammen *etter* valget, hvis marginene skulle lene i deres favør mot Meloni og høyresiden – noe de etter all sannsynlighet ikke vil.

Letta og hans garde av småpartier har et progressivt program. De ønsker blant annet å forsterke kampen mot klimaendringer, intensivere lovgrunnlaget for likelønn mellom kvinner og menn, forby ulønnet praksisopphold for studenter, sikre en minstelønnsordning for arbeidstakere uten tariffavtale, iverksette flere offentlige byggeprosjekter, innføre krav om barnehage og støtte sterkt opp om det italienske medlemskapet og solidariteten i EU. I TV og presse taler sosialdemokratiske Letta hele blokkens politikk, men er blitt møtt med kritikk for å fremheve den lite, og isteden vie taletiden til angrep mot Meloni og høyresiden.

Giorgia Meloni og Fratelli d'Italia

Italias mest omdiskuterte politiker er for øyeblikket uten tvil 45 år gamle Giorgia Meloni. Hun var med på å stifte det nasjonalkonservative partiet Fratelli d'Italia i 2012, og tok over som partileder i 2014. Partiet er dannet på restene av det like nasjonalkonservative partiet Alleanza Nazionale. Dette partiet var igjen dannet på restene av den neo-fascistiske sosialbevegelsen, Movimento Sociale Italiano, fra 1946. Denne bevegelsen var i siste rekke en direkte etterleving av Mussolinis fascistiske parti og styre under krigen, blant annet dannet av flere av diktatorens tidligere støttespillere.

Meloni vokste opp med en enslig mor under enkle kår i arbeiderstrøket Garbatella sør for Roma. Meloni fortalte sin historie i sin autobiografi fra 2021, «Io sono Giorgia». Der forteller hun at faren forlot familien for en elsker i Spania da Meloni fremdeles var ung, og at hun følte lite da hun i voksen alder fikk vite at han hadde gått bort. Meloni var skoleflink, men hadde ikke råd til å begynne på universitetet. Isteden tok hun flere småjobber som bartender, barnevakt og journalist. Etter at den sicilianske Cosa Nostra-mafiaen drepte høyt ansette dommer Giovanni Falcone i 1992, følte Meloni på et sterkt behov for å engasjere seg politisk. Som 15-åring meldte hun seg derfor inn i neo-fascistiske Movimento Sociale Italiano.

Meloni steg raskt i de politiske gradene. Etter at sosialbevegelsen opphørte til fordel for Alleanza Nazionale i 1995, tok hun over som leder av partiets ungdomsorganisasjon. Meloni ble senere valgt inn i underhuset i 2006 og satt inn som en av husets yngste vise-presidenter. To år senere, da hun var 29 år gammel, ble hun utnevnt til ungdomsminister i Berlusconi's fjerde regjering, og var den yngste ministeren noen sinne i Italia. Forut for valget hadde hun byttet beite til Berlusconi – nå oppløst – altomfattende høyreparti, Il Popolo della Libertà. Unge Meloni ble på dette tidspunktet applaudert for å være en aktiv stemme i regjeringen selv om hun ikke hadde budsjettansvar. Hun tok eksempelvis til orde for at Italia skulle boikotte visse deler av Beijing-OL i 2008 for å markere motstand mot Kinas grep om Tibet.

Melonis forhold til Berlusconi ble aldri særlig godt. Meloni har uttalt at de var lojalt allierte i regjering, men ofte fjerne i politiske meninger. Hun har sagt at hennes bakgrunn og klassereise tilhører en verden som den velstående Berlusconi aldri vil forstå. I regjeringsarbeidet skal Berlusconi ofte ha tiltalt Meloni som «la piccola» (den lille), med referanse til hennes 160 centimeter. Meloni har i ettertid også problematisert hvordan den italienske pressen for det meste brydde seg om hvilke antrekk hun gikk med fremfor hennes politiske prosjekt. Meloni forlot senere Berlusconi og dannet sitt eget parti, Fratelli d'Italia, da hun ikke ville støtte en overgang til en ny teknokratisk – og i Melonis mening udemokratisk – regjering med uavhengige Mario Monti som statsminister i 2012.

Meloni blir ofte møtt med merkelappen «fascist». Etter en nylig valgtale i juni for ytre høyrepartiet Vox i Spania, ble hun dagen derpå beskrevet – i en artikkel som senere ser ut til å være slettet – som nettopp det i den ledende spanske avisen El País. Italienske medier har senere under valgkampen funnet franske TV-opptak av Meloni fra 1996 hvor hun sier at Mussolini «var en god politiker som ga mye for Italia»². Fra de fleste institusjonelle og akademiske hold er man derimot enige om at Meloni og FdI ikke er fascistiske etter ordets rette definisjon. En bør derfor

bemerke seg at hver gang merkelappen «fascisme» trekkes frem om Meloni og Fdi blant kommentatorer, gjøres det som «post-fascisme», som er en mer korrekt betegnelse av hennes, så vel som partiets bakgrunn, og ikke innholdet i politikken. Sterke motstandere på venstresiden vil selvfølgelig være uenige i det siste. Siden Meloni ble partileder har hun innført nulltoleranse for medlemmer med rene fascistiske tilbøyeligheter. Det har imidlertid kommet frem – og vil sannsynligvis komme flere – saker som at enkelte lokalpolitikere har arrangert festmiddager til minne om Mussolini, eller uttalt at fascisthilsningen kunne erstatte håndtrykket under pandemien, for å nevne noe.

Melonis, så vel som partiets, kjernesaker i valgkampen er å hegne om italienske familier, italiensk produksjon og italienske interesser utenriks under slagordene «Gud, frihet og nasjon». Partiet har uttalt seg direkte mot utenlandsk (les: fransk) innblanding i oljeleting i sørlige italienske regioner, samt utenlandsk (les: også fransk) oppkjøp av det nye nasjonale flyselskapet ITA Airways. Når det gjelder migrasjon, skal den første regelen være at de som kommer til Italia ulovlig ikke skal bli værende. Meloni har eksempelvis tatt til orde for en direkte sjøblokade mot migranter i Middelhavet, og ønsker dypere samarbeid med den libyske kystvakten – som per nå ikke styres av fullt demokratiske krefter – for å redusere antallet migranter som legger på flukt.

På papiret går ikke Meloni til valg på å revurdere italiensk medlemskap i EU eller NATO, noe som hun ofte blir møtt med av motstandere. Blant alle partiene i parlamentet var det faktisk Fdi som – sammen med PD – støttet mest opp om Draghis våpenleveranser til Ukraina. For Meloni ligger italiensk medlemskap i EU fast, i hvert fall så lenge euroene strømmer inn til Roma. Det må likevel nevnes at Meloni ønsker store reformer i hvordan EU skal fungere og hvilken rolle Unionen skal spille overfor medlemslandene. Med hennes egne ord fra selvbiografien bør en «ikke gi til Brussel hva en kan gi til Roma av oppgaver» da «eupeisk samarbeid står i fare for å reduseres til et teknokratisk bankvesen uten tilnærming til innbyggerne». Meloni er imot tyrkisk medlemskap i EU og begrunner det med at landet står for langt fra Unionen, både kulturelt og politisk.

I mangel på andre kvinnelige toppolitikere og partiledere har Meloni markert seg som flere italienske kvinners «talskvinne». Til forskjell fra velgernormer i Vesten for øvrig stemmer nærmere halvparten av alle italienske kvinner på centrodestra. Fdi får ikke all oppslutningen, men Meloni er nok katalysatoren for at så mange kvinner nå velger høyre- fremfor venstresiden. Med sterk romersk dialekt og enkel retorikk henter Meloni stemmene, for som hun skriver i biografien sin «snakker venstresiden (les: PD-leder Letta) mye om kvinner, uten å klare å fremme dem selv, hverken i lover eller posisjoner». Kjernen av Melonis budskap er at kvinner bør plasseres i bedre posisjoner for å delta og lykkes i arbeidslivet. Hun står samtidig for kjente italienske familieverdier, som opphøying av ekteskapet. Meloni har selv en fem år gammel datter, men er ikke gift med faren, en TV-journalist, da han ikke deler synet på den tradisjonelle familien. Om noe har dette vært med på å styrke Melonis renommé blant mer liberalt orienterte velgere på høyresiden.

Videre er Meloni sterkt imot kvotering og det hun kaller en «liberal kjønnsteori». I et land hvor kulturen allerede har en noe konservativ innstilling høster det stor aksept blant flere. Meloni er sterkt restriktiv til abort. Hun har derimot ikke stemt for forslag som vil innskrenke dagens italienske abortlov med selvbestemmelse de første 90 dagene av svangerskapet. I et portrettintervju med den britiske avisen The Spectator bekrefter hun standpunktet om å la loven fra 1978 ligge fast,

skulle hun bli statsminister. Hun nevner derimot i sin egen biografi at det er vesentlig for Fdl at institusjonene står på siden til kvinnene som velger å beholde et barn, fremfor de som velger å fjerne et. Det kan være viktig å poengtere at siden Fdl tok over styringen av den sentrale regionen Marche, har partiet blitt møtt med sterk kritikk for å gradvis gjøre det vanskeligere for kvinner å få utført abort.

Enrico Letta og Partito Democratico

I regjeringene mellom 2013 og 2018 var samtlige italienske statsministere sosialdemokratiske. Det inkluderer PDs 56 år gamle partileder, Enrico Letta, som hadde en kort periode som statsminister fra april 2013 til februar 2014. Han ledet da en samlingsregjering som han i utgangspunktet aldri spurte om å lede, da han på daværende tidspunkt ikke var PDs partileder. Han fikk sitte som statsminister i 300 dager før Berlusconi trakk sitt høyrepartis støtte. Letta pensjonerte seg så fra politikken og gikk tilbake til profesjonen i academia som dekan ved Sciences Po-universitetet i Paris.

Intern uro i partiet over ledelsen da Draghi ble innsatt – i tillegg til manglende lederkandidater – fikk flere partirøster til å rope på Lettas retur. Letta stilte opp og har vært partileder siden mars 2021. Som partileder har han hatt en ansvarlig og moderat tone, og støttet sterkt opp om Draghi og Mattarella. I tillegg er Letta svært europeisk anlagt, og har skrevet varmt om de franske ideene om dypere europeisk integrasjon mellom medlemsland og aspirerende medlemsland. Det er derfor grunn til å tro at presidenten i Élyséepalasset ville foretrekke frankofile Letta som Italias neste statsminister.

PDs valgkampsaker er arbeid, klima og rettigheter under slagordet «Et demokratisk og progressivt Italia». Partiet ønsker blant annet å innføre en minstelønnsordning, tillate aktiv dødshjelp og noe salg av cannabis, samt vedta sterkere rettigheter for LHBTIQ+-miljøer og kvinner som søker abort. Letta har, siden utskrivningen av nyvalget, som oftest blitt sitert på angrep mot Meloni og det han konsekvent kaller «ekstreme høyre», «ultrakonservatisme» og «ultranasjonalistiske». I et nylig CNN-intervju brukte han eksempelvis all taletid på å uttrykke hvor farlig Meloni kan være for Italia og EU. Letta er en rolig taler, men mangler karisma.

Matteo Salvini og Lega

49 år gamle Matteo Salvini, Legas partileder, er mest kjent fra sin tid som innenriksminister i Conte I-regjeringen mellom 2018 og 2019. Der stod Salvini for en ytterst streng tone i migrasjonspolitikken og minnet på mange måter om en europeisk Donald Trump. Salvini er, i motsetning til Meloni, populistisk fremfor konservativt anlagt, selv om mye av innholdet i politikken drar kjensler på hverandre. Lega sliter i årets valgkamp med at migrasjon ikke er like brennhett som det var under flyktningkrisen. Migrasjonsfokuset er nå delvis byttet ut med aktiv politikk mot kriminalitet. Partiets tidligere uttalte EU- og euromotstand har med tiden blitt mindre. Partiets velgerbase er i de nordlige regionene, som er Italias – så vel som noen av EUs – mest produktive og folkerike regioner. Salvini har nok med rette innsett at et italiensk EU-medlemskap må ligge fast for å hente stemmene fra det eksportavhengige næringslivet i disse regionene.

Under årets lokalvalg tapte Salvini terreng mot Meloni i mange små og mellomstore byer, spesielt i Nord-Italia. Uenighet mellom de to om en felles kandidat i storbyen – og sterkt høyreorienterte – Verona resulterte i tap til venstresiden. Salvini gikk også på et massivt tap i en folkeavstemning om justissektoren ved samme valg, hvor alle anmodningene han kjempet frem til valgurnene ble møtt med et rekordlavt oppmøte på 21 prosent – faktisk den laveste oppslutningen om en folkeavstemning i italiensk historie. Salvini prøver nå å relansere partiet etter den trøblete våren, blant annet ved å ha fremmet veldig mange kvinnelige kandidater til parlamentet.

I vår var Salvini veldig nær en reise til Moskva for å mekle fred mellom Putin og Zelenskyj. Jevnlige lekkasjer til italiensk presse tegnet et bilde av innblanding fra den russiske ambassaden i Roma, som visstnok skal ha finansiert reisen som det aldri ble noe av. Sannsynligvis på grunn av sterkt press fra utenriksminister Di Maio, statsminister Draghi og internasjonale fora. Salvini har tidligere – som Berlusconi – hatt særs vennlige skussmål med Putin, blant annet i en samarbeidsavtale fra 2017 mellom Lega og Putins politiske parti. Når Salvini i vår så dro til en polsk grenseby mot Ukraina i forsøk på å lansere en ny profil mot myndighetene i Moskva, konfronterte den polske ordføreren ham verbalt og synliggjorde at de vennlige skussmålene langt fra var tilgitt.

Silvio Berlusconi og Forza Italia

Melonis suksess skyldes ikke Salvinis tilbakegang alene, men også Berlusconis tilbakegang. Ved årets lokalvalg fikk Berlusconis parti, Forza Italia, nærmere 5 prosent av stemmene. Partiet ligger nå på rundt 7 prosent. Det indikerer på mange måter hvordan brorparten av de italienske høyrevelgerne ikke lenger kan oppfattes som moderate, men må betegnes som populistiske og nasjonalkonservative. Med norske øyne betyr det at den form for høyrepolitikk vi er vant med her hjemme, ligger nærmere dødsleiet ved årets parlamentsvalg i Italia.

Berlusconi blir 86 år fire dager etter valget. Han er likefullt kandidat for republikkens nest høyeste institusjonelle rolle, som president av senatet. Skulle han bli valgt vil det være hans første retur til overhuset siden dommen om skattefusk i 2013 frarøvet ham setet. Berlusconi har siden 2019 vært EPP-representant i Europaparlamentet, men han har vært den parlamentarikeren – av *alle* – med høyest fravær. Berlusconis nestleder, Antonio Tajani (tidligere president av Europaparlamentet fra 2017 til 2019), opptreer mye på Berlusconis vegne og vil ha en like sentral rolle for partiet fremover.

Berlusconi har i sine perioder som statsminister (1994 til 1995, 2001 til 2006 og 2008 til 2011) ofte blitt valgt på populistiske programmer. Han har også hatt svært vennlige forhold til autoritære ledere som Putin. Etter invasjonen av Ukraina har Berlusconi derimot uttalt seg svært skuffet over Putins handlinger. To av partiets ledende politikere (og statsråder i Draghis regjering) gjennom flere år – Mara Carfagna og Mariastella Gelmini – brøt likevel kontakten med Berlusconi etter det de anså som fremdeles manglende pro-europeiske holdninger fra Berlusconi i et krigsrammet Europa. Begge to er nå frontfigurer for sentrumsliberale Azione.

Giuseppe Conte og Femstjernerbevegelsen

I partioversikten vises det at Femstjernerbevegelsen (M5S) ikke kan knyttes til et konkret punkt på den tradisjonelle venstre/høyre-aksen. Meningene i bevegelsen spriker i alle retninger under en felles enighet om å forenkle det italienske byråkratiet og stå opp mot en politisk elite. Bevegelsen har sittet sammenhengende i regjering – med vekt mot venstre så vel som høyre – siden siste nasjonale valg i 2018. I 2018 ble bevegelsen ledet av nåværende utenriksminister Luigi Di Maio. Bevegelsen satte da inn teknokraten og advokaten Giuseppe Conte som statsminister, som siden august 2021 har tatt over som bevegelsens leder. Noen av årets valgkampsaker inkluderer innføring av borgerlønn, økning av minstelønn og økte investeringer i fornybare energikilder.

Gjennom våren ble bevegelsen stadig mer assosiert med centrosinistra. PDs partileder, Letta, har derimot utelukket valgsamarbeid med bevegelsen nå. Det betyr at M5S entrer valgkampen i enslig regi med meningsmålinger helt ned mot 10 prosent. Det er en kraftig nedgang fra historisk sterke 32 prosent i 2018. Sist gang de ble målt over 20 prosent var i 2019. Bevegelsen har på enkeltmålinger blitt målt jevnstore med Lega. Vi skal derfor ikke utelukke at bevegelsen faktisk blir større, og følgelig parlamentets tredje største part etter valget 25. september.

Bevegelsens raske fall etter 2018 kan delvis forklares med at de fikk hovedansvaret for Italias tidligste håndtering av pandemien. Slik ble de tvunget inn i en overtung styringsrolle. Det kom i sterk kontrast til valgloftene om anti-etablisement, direkte demokrati, avbyråkratisering og økonomisk forenkling. Fallet har siden blitt enda tydeligere ettersom nesten 100 av bevegelsens parlamentarikere enten har gitt seg, skiftet parti eller blitt avskjediget siden 2018. Velgerflukten har – som beskrives senere – i stor grad gagnet høyresiden.

Interne uenigheter har blitt bevegelsens merkevare i italiensk presse. Tidligere i år suspenderte en domstol i Napoli Contes partilederverv, på bakgrunn av et M5S-internt søksmål knyttet til hvordan lederskapet skulle velges. Conte anket dommen, vant og er fortsatt leder. Støttespillerne til tidligere leder og utenriksminister Di Maio utfordret Contes posisjon som partileder. Sammen med uenighet om våpenleveranser til Ukraina (Conte mot, Di Maio for) og holdning til Draghis samlingsregjering (Conte kritisk, Di Maio tilhenger), var det ikke overraskende når Di Maio trådte ut av bevegelsen. Han fikk med seg 51 (av 155 M5S-) parlamentarikere i underhuset pluss 11 (av 72 M5S-) senatorer og dannet sin egen gruppering Insieme per il Futuro (IpF). Di Maio fikk med andre ord støtte fra over en fjerdedel av bevegelsens parlamentarikere, som effektivt gjorde Salvinis Lega til parlamentets største parti inn i valgkampen.

I posisjonen som M5S-utenriksminister gikk Di Maio imot M5S-politikk. Statsminister Draghi lente seg mye på samarbeidet mellom Di Maio og Letta utenfor regjeringen, som ledet til hyppige rykter om hvorvidt Di Maio kunne skifte beite til PD før valget. Di Maio innså selv sin stadig høyere forelskelse for moderat politikk i regjering fremfor populistisk politikk han i 2018 omfavnet. Han har nå unnskyldt noen tidligere posisjoner, som begeistring for det kinesiske «Belte-vei-initiativet» på bekostning av den europeiske linjen, og den sterke støtten til Gilets jaunes-protestene mot president Emmanuel Macron i Frankrike.

Sentrumsalliansen mellom Azione og Italia Viva

Til sist står den nydannede sentrumsalliansen mellom pro-europeiske Azione og sentrumvenstreorienterte Italia Viva (IV). Azione ledes av Berlusconis tidligere industriminister, Carlo Calenda. Italia Viva ledes av tidligere statsminister Matteo Renzi. Sammen går de til valg på å fortsette Draghis agenda med Calenda som statsministerkandidat, da Draghi avviste å være kandidat. Alliansen ligger på rundt 5 prosent på meningsmålingene og blir mest sannsynlig å regne med i parlamentet de neste årene.

Calenda inngikk i utgangspunktet en avtale med Letta om å innlemme Azione i centrosinistra. Frem til årets valg har Azione inngått i valgallianse med Emma Boninos progressive parti, +Europa. Etter at Letta innlemmet grupperingen Sinistra Italiana-Europa Verde i centrosinistra, trakk Calenda støtten til Letta fire dager senere. Både Letta og Bonino reagerte med stor frustrasjon. Bonino valgte å forlate alliansen med Azione og fortsette enslig i centrosinistra. Calenda – som kanskje er den største Draghi-tilhengeren blant partilederne – kunne med sine egne ord «ikke gå til valg med en blokk hvor partier (les: Sinistra Italiana-Europa Verde) regelmessig har stemt mot Draghi-regjeringens politikk, samt NATO-medlemskapet til Sverige og Finland». Det åpnet døren for en ny sentrumsallianse med Renzi.

Renzi er ikke bare partileder for et mindre ideologisk parti. Han var fra 2013 til 2018 PDs partileder, og statsminister i nesten tre år mellom februar 2014 og desember 2016. Før han ble partileder drev han aktiv valgkamp mot PDs daværende partileder, Enrico Letta, som er den nåværende partilederen. PD er derfor svært kritiske til Renzi og hans nyoppstartede parti, og vil nødig samarbeide med dem. Det var også Renzi som sørget for at Conte II-regjeringen (med PD som juniorpartner) måtte gå, da han trakk IVs støtte på det kommentatorer kalte altfor svakt grunnlag.

Det italienske valgsystemet

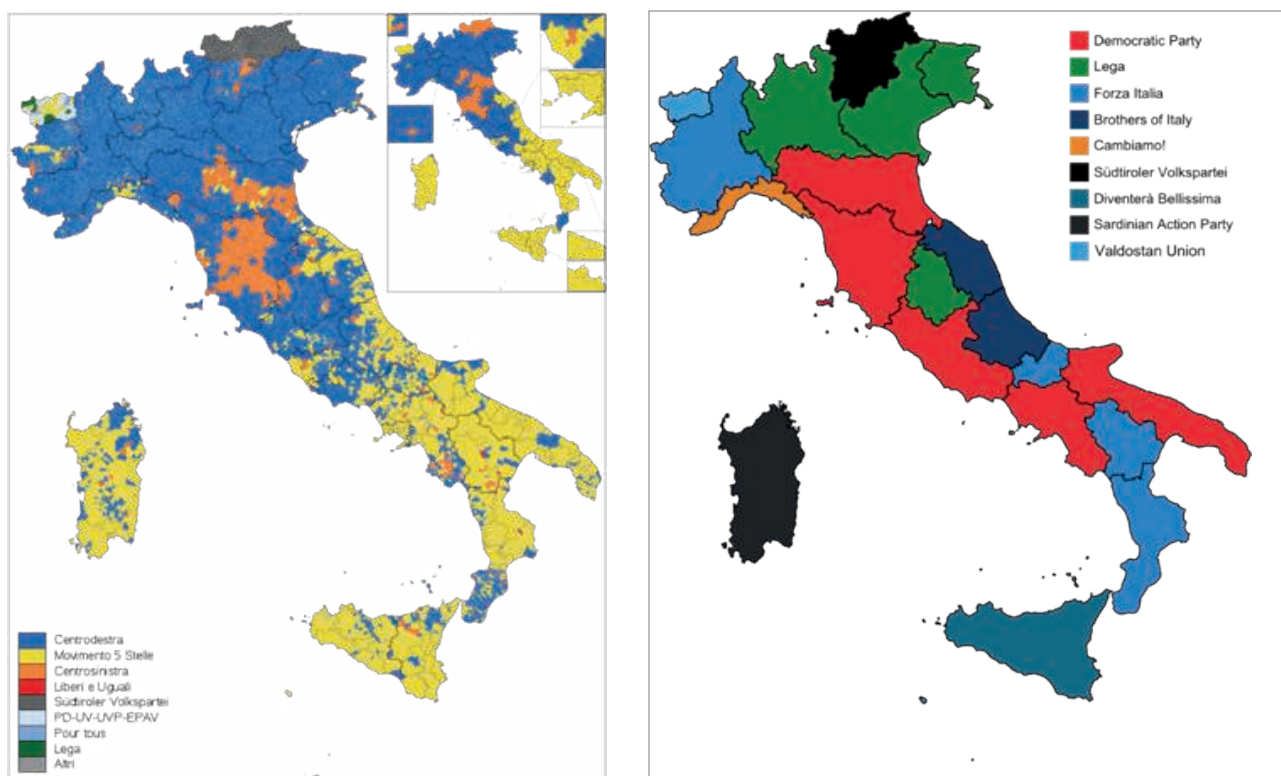
Det italienske parlamentet består av to hus: underhuset Camera dei Deputati og overhuset Senato della Repubblica. De består av henholdsvis 630 og 315 parlamentarikere og har stort sett identiske formål, men opererer separat. I forbindelse med tidligere vedtatte valgreformer – lansert av avbyråkratiseringsiveren til M5S – vil antallet senkes til henholdsvis 400 og 200 parlamentarikere etter årets valg. Det medfører færre politikere som representerer større valgkretser. Sett i sammenheng med den korte tidsrammen partiene har hatt på å forberede seg for nyvalget, har det ført til betydelige maktkamper blant sittende parlamentarikere i uoversiktlige nominasjonsprosesser. Samtidig senkes aldersgrensen for å stemme inn kandidater til senatet fra 25 til 18 år, som den allerede er ved underhuset. Demografisk resulterer det i en større velgerbase fra Sør-Italia og vil gagne partiene som evner å gjøre det godt der.

Som følge av den såkalte Rosatellum-loven fra 2017 vil parlamentarikerne velges i en hybrid-løsning mellom enkeltmannskretser og forholdstallsvalg. 37 prosent av setene i begge hus vil velges med flertallsvalg i enkeltmannskretser à la det britiske systemet. 61 prosent av setene i begge hus vil velges med forholdstallsvalg i flertallskretser à la det norske systemet. De siste 2 prosent av setene settes av til representanter valgt av italienere boende utenfor Italia, en særegen italiensk valgordning.

Sist gang de italienske velgerne demokratisk stemte frem en partileder til statsminister var i 2008. Partileder Berlusconi og centrodestra oppnådde da rent flertall i begge hus. Siden da har presidentene Napolitano og Mattarella i hver sine perioder i stor grad lent seg på at det ikke er nødvendig å utnevne folkevalgte politikere som statsministre. Sammen har de utnevnt Mario Monti, Enrico Letta, Matteo Renzi, Paolo Gentiloni, Giuseppe Conte og Mario Draghi som statsministre. Ingen av statsministrene har fått posten etter å ha vært partileder i en valgkamp. Overgangen fra Draghis teknokratiske ledelse tilbake til de italienske partiene betyr derfor at Meloni eller Letta kan bli Italias første direkte demokratisk valgte statsminister med partilederrollen på 14 år.

Italienske stemmer og kampen om ex-M5S-velgere

De italienske partiene står generelt sterkere i noen landsdeler enn andre. I figur 2 under sees et kart over hvordan stemmene til underhuset – som har flest valgkretser – fordelte seg ved forrige nasjonale valg i 2018. Det er her tydelig at centrodestra henter majoriteten av sine stemmer fra Nord-Italia (med byer som Milano, Venezia, Torino, Verona). Centrosinistra – med PD i spissen – henter på sin side mange stemmer fra storbyer og de to regionene Toscana (med hovedsete Firenze) og Emilia-Romagna (med hovedsete Bologna). Femstjernersbevegelsen har på sin side stått sterkt i Sør-Italia.

Figur 2: Regionale forskjeller i de italienske partienes støtte. Til venstre: Underhuset 2018. (Wikipedia).

Figur 3: Regionale forskjeller i de italienske partienes støtte. Til høyre: Oversiktsbilde av hvordan regionene styres politisk anno 2022. (Wikipedia).

Ved valget i utvalgte regioner to år senere viste centrodestra tegn til å hente stemmer lenger sør. FI tok eksempelvis over ledelsen av Calabria fra PD. Fdl tok i tillegg over Marche fra PD, en region som ikke hadde blitt ledet av høyresiden siden kristendemokratene på 90-tallet. Centrodestra spiste seg også gradvis mer inn i PDs kjerneområder i Midt-Italia. Lenge spekulerte media i om Lega eksempelvis ville mestre å ta over styringen av Emilia-Romagna. Det gikk ikke, men valget viste tydelig en sterkere velgerbase til høyre med 44 prosent av stemmene. I Toscana fikk centrodestra også 40 prosent. Den politiske styringen på regionnivå (figur 3) viser at PD også står sterkt i sør. De fikk eksempelvis 70 prosent av stemmene i Campania (med hovedsete Napoli) og gjør det godt i Puglia (med hovedsete Bari). Det kan være verdt å merke seg at noen av Italias autonome regioner styres av rene autonome partier, som også har representanter i det nasjonale parlamentet. Antallet er derimot svært lite, som fører til at disse partiene utelukkes fra debatten om den nasjonale valgkampen.

Med Femstjernersbevegelsens fall er det blitt et kappløp mellom centrosinistra og centrodestra over hvem som klarer å hente flest ex-M5S-velgere. En stor del av disse stemmene vil ligge i sør. Fjorårets ordførervalg i Roma kan stå som eksempel på hvordan stemmene ble fordelt. Selv om Roma på folkemunne er et unntak fra det geografiske Sør-Italia, tross sin sørlige beliggenhet, kan hovedstaden fungere som et bilde på de sørlige velgerne under ett. Daværende M5S-ordfører Virginia Raggi – som fikk nesten 70 prosent av stemmene før innsettelsen i 2016 – måtte gi seg til fordel for Roberto Gualtieri fra PD. I første valgrunde i 2021 var centrodestra jevnstore med centrosinistra, begge rundt 30 prosent. I andre runde gikk centrosinistra seirende ut med 60 prosent. Det kan tyde på at bevegelsens 20 prosent fra første valgrunde i større grad gagnet centrosinistra. Samme dag måtte M5S-ordføreren i nordlige Torino også gi seg for en PD-kandidat, noe som styrker teorien.

Ved flere ordførervalg i år gjorde ikke PD det like godt. Til tross for at centrosinistra vant flere små og mellomstore byer, spesielt i nord, tapte de sørlige Palermo – landets femte største by – til centrodestra for første gang på ti år. Kommentatorer har pekt på at centrodestra mistet noen nordlige byer til PD fordi de ikke evnet å stå forent bak samme kandidater. I Palermo på Sicilia gjorde de det. Samme kommentatorer har nevnt at overtakelsen av Palermo indikerer en nasjonal trend der centrodestra vokser ved å kapre tidligere M5S-velgere. Valg på Sicilia har nemlig for vane å tegne et godt bilde av nasjonal oppslutning, som i motsetning til ordførervalgene i Roma og Torino året før, derfor kan indikere at ex-M5S-velgere – hvert fall i sør, som er den viktigste slagmarken for nye velgere – i større grad velger centrodestra. Nasjonale meningsmålinger gjennom flere måneder tegner et lignende bilde.

Konsekvensene hvis Giorgia Meloni skulle bli statsminister

I Italia

Til nå har Draghi gjennomført det nødvendige reformarbeidet for å motta første runde med EUs oppreisningsmidler fra rekonstruksjonsfondet post korona. Av alle mål og reformer som skal nås innen 2026, har en femtedel nå blitt møtt, og en tredjedel av midlene overført. Noen av de kommende reformene kan kreve bred parlamentarisk enighet (to-tredjedeler), hvor en ny Meloni-regjering kan ha færre mandater enn Draghis samlingsregjering. Støtte fra sentrum eller

venstresiden kan derfor bli avgjørende for Meloni. Den nye statsministeren må uansett iverksette ytterligere mål og reformer umiddelbart for å motta 19 milliarder euro i neste runde med oppreisningsmidler før nyttår.

Det største usikkerhetsmomentet med statsminister Meloni vil være hennes økonomiske politikk og teft. Centrodestra har eksempelvis lovet en flat skatt selv ledende økonomer ikke forstår hvordan kan finansieres på nåværende tidspunkt. Meloni ønsker videre å reforhandle betingelsene for oppreisningsmidlene med EU. Hun argumenterer med at premisene for det påkrevde reformarbeidet er såpass endret på grunn av Ukraina-krigen, energiproblemer og høy inflasjon. EU har svart at de ikke vil reforhandle avtalen som allerede er signert. Kommisæren for EUs økonomi, italienske Paolo Gentiloni, har imidlertid bekreftet at flere medlemsland ønsker noe, men svært ulik, reforhandling. Letta har på sin side sagt at han også støtter noe reforhandling, men kun innenfor det begrensede spillerommet avtalen allerede legger opp til.

Redaksjonen i den britiske avisen The Guardian har argumentert med at Meloni ikke vil utgjøre en fare for de demokratiske institusjonene innenriks, slik ytre høyre har gjort i Polen og Ungarn. Der Orban og Morawiecki har gått illiberal til verks for å befeste egne maktposisjoner, er Meloni isteden en uttalt demokratisk støttespiller, i hvert fall på utsiden. Hun har for eksempel vært sterkt imot både Draghis og Montis teknokratiske regjeringer det siste tiåret fordi de ikke har blitt demokratisk valgt. Skal Italia motta alle oppreisningsmidlene fra EU kan heller ikke Meloni risikere å sette institusjonene ut av spill. Det vil i så fall være veldig sjokkerende. Om noe må Italia styrke institusjonene, spesielt rettsvesenet. Høyresiden har imidlertid flere kritiske forslag for rettsvesenets utvikling en bør følge med på. Det inkluderer Berlusconi motstand mot påtalemyndighetens makt, Salvini ønske om å revurdere spørsmålene han tapte i folkeavstemningene, og Melonis harde motstand mot å rettighetsfeste utsatte gruppers sikkerhet tydeligere. Det gjelder spesielt LHBTIQ+-grupper.

Melonis regjering vil mest sannsynlig inkludere Salvini i en betydelig ministerpost. Han vil mest sannsynlig bli innenriksminister, men kan også være aktuell som utenriksminister, da han i valgkampen ivret for at Italia burde flytte ambassaden i Israel til Jerusalem. Det er veldig usikkert hvem som vil fylle andre sentrale ministerposter, og hvor mange kvinner som blir delaktige i regjeringen. Selv Draghis regjering hadde få kvinner, og ingen av kvinnene fra partiene hadde budsjettansvar. Det er derfor få forventninger til en høy kvinnelig andel i en regjering ledet av Meloni.

I Europa og EU

Centrodestra og Meloni har sagt at Italias europeiske forhold vil ligge fast. Meloni har derimot uttalt at å arbeide med utenrikspolitikk først og fremst betyr å beskytte nasjonale interesser. Med tanke på hvor store interesser Italia fremover vil ha overfor EU gjennom utbetaling av oppreisningsmidlene, er det usikkert om Meloni som statsminister vil fronte et aktivt eller diskret skifte vekk fra Draghis sterkt pro-internasjonale linje. Som statsminister vil Meloni uansett bli en karakter i europeisk politikk i flere år. Som statsminister for folkerike Italia vil hun de facto ta over ledelsen av ytre høyre i Europa, og sannsynligvis knytte sterkere bånd med nåværende ledere i Polen, Tsjekkia og Ungarn. Det er derimot mindre sannsynlig at Meloni vil stå opp for kommisjonens aksjoner mot Polen og Ungarn, da det kan sette pengestrømmene til Italia på spill.

En centrodestra-seier i Italia kan påvirke kommende europeiske valg, eksempelvis europaparlamentsvalget i 2024 og Spanias nasjonale valg i 2023. I Spania er ytre høyre-partiet Vox i vekst og kan bli en maktfaktor for hvorvidt landets neste statsminister stammer fra høyresiden eller ikke. Selv om det er altfor tidlig å spå utfallene av kommende europaparlamentsvalg, vil et skifte fra Lega til Fdi i de nordlige italienske – og svært befolkningstunge – valgregionene bety et sterkt maktskifte fra Salvinis ID-gruppe til Melonis ECR-gruppe i parlamentet. Et sterkere ECR kan også friste Orbans for øyeblikket partiløse Fidesz. Gjør Meloni det godt, og blir sittende lenge, kan det heller ikke utelukkes et sterkere ytre høyre større land som Frankrike eller Tyskland, selv om det er flere år til neste valg der.

Skulle Meloni og Salvini bevege den italienske politikken for mye vekk fra det pro-europeiske, vil EPP-familien kunne reagere sterkt. Berlusconi parti Forza Italia er et langvarig medlem, og går til valg med EPP-navnet i partilogoen. Den tilhørigheten kan bli et viktig pressmiddel for EU, da kommisjonspresident Ursula von der Leyen sogner til grupperingen og nødvendig vil akseptere et medlemsparti som ikke støtter opp om det europeiske prosjektet. EPP-partilederen, tyske Manfred Weber, har under besøk til Forza Italia-leder Silvio Berlusconi uttrykt sterk støtte til centrodestras valgkamp. På nåværende tidspunkt har ikke EPP en regjeringsleder fra et stort medlemsland i Det europeiske rådet, foruten von der Leyen på topp. Von der Leyen vil uansett møte et tøffere samarbeidsklima med Italia. For der Draghi kom til EU-foraene med politiske tilbud, er det ventet at Meloni heller vil komme med politiske krav.

Med Meloni som statsminister vil Italias forhold til Frankrike på ny stå i fare. For tre år siden kommenterte franske medier at forholdet til nabolandet var på sitt svakeste siden andre verdenskrig. Paris hjemkalte eksempelvis ambassadøren fra Roma etter utenriksminister Di Maios vennlige reise til Gilets jaunes-protestene. Macron hadde på sin side feider med innenriksminister Salvini over flyktnings situasjonen fra Libya. Paris så derfor med glede på Draghis overtakelse. For under et år siden signerte han og Macron en fornyet bilateral avtale – kalt Quirinale-avtalen – etter flere år med diplomatisk trøbbel. Fdi stemte imot i parlamentet og Meloni gikk så langt som å si at Italia med denne avtalen risikerer å reduseres til en fransk koloni. Hun har også kritisert Macron i sterke ordelag på en rekke andre temaer. Forholdet mellom Meloni og Macron har derfor svake premisser til å begynne med, og vil tvinge Macron enda nærmere den tyske forbundskansleren, Olaf Scholz, i det storeuropeiske spillet de neste månedene. Til centrodestras glede har Frankrike begynt å utlevere italienske ytre venstre-terrorister som søkte tilflukt i Frankrike under sosialdemokratiske president François Mitterrand etter den indre volds- og terrorbølgen som rammet Italia gjennom 70-tallet. Hvis ikke utleveringene fortsetter, vil centrodestra – hvert fall Meloni – reagere, noe som igjen kan sette det bilaterale forholdet i fare.

Meloni kan fortsette Draghis reformiver for EUs finansieringsregler. Sammen med Macron ivret Draghi for at finansreglene i EUs stabilitets- og vekstpakke burde lempes på. De skrev eksempelvis i Financial Times at medlemslands storinvesteringer rettet mot vekst, grønn omstilling og digitalisering, burde kunne finansieres med mer gjeld. Tyskland og Østerrike har tradisjonen tro stilt seg i opposisjon mot Unionens sørlige garde. Før Draghi går av har han i tillegg fått gjennomslag for å sette pristak på energi på agendaen. En ny høyre-regjering i Italia vil nødvendigvis endre Draghis aspirasjoner her.

Migrasjon kan igjen bli et hett tema for Italia og EU. Ifølge Italias innenriksdepartement, «Il Viminale», har ankomsttallene over Middelhavet økt sterkt på kort tid. Koronapandemien bidro til færre ankomster, men nå melder de at over 34.000 mennesker har ankommet første halvår i år. Det er en økning på rundt 10.000 fra i fjor og over 20.000 fra 2020. Med statsminister Meloni – og en eventuell innenriksminister Salvini – vil EU motta tøffe pålegg om at Italia ikke kan påta seg ansvaret for all asylbehandling og -mottak. Tvinger Ukraina-krigen og eksisterende mat-utfordringer frem dystre kår for flyktende fra Nord-Afrika, vil Italia under Meloni agitere sterkere for reform av Dublin-forordningen, som regulerer de europeiske landenes samarbeid i møte med asylsøkere. Meloni har uansett lansert ideen om å betale libysk kystvakt ytterligere for å stoppe migrantbåter, i en lignende avtale EU gjorde med Tyrkia i 2016.

I verden, NATO og G7

Meloni har tradisjonelt sluttet sterkere opp om NATO- enn EU-samarbeidet. Det henger nok sammen med hennes tydelige kjærlighet for USA – spesielt når de styres av republikanere – og at samarbeidet er begrenset til forsvar alene. I lang tid fremover vil Ukraina-krigen være NATOs fremste anliggende. Meloni har fordømt alle de russiske handlingene og støttet den brede europeiske responsen mot Moskva. Blir hun statsminister må hun likevel ta hensyn til Berlusconi og Salvinis innspill (som tidligere har vært sterkt pro-russiske), da de til sammen er jevnstore med FdI. Innvendinger vil etter all sannsynlighet reises, men alvoret i dem vil avhenge av krigens utvikling, spesielt voldsgraden. Mot slutten av august tok eksempelvis Salvini til orde for at visse sanksjoner må lempes på. Han begrunnet det med at sanksjonene nå skader den jevne italiener mer enn de skyldige bak krigsutbruddet.

Meloni har tidligere snakket varmt om tettere samarbeid med Russland. Før invasjonen skrev hun at Italia må ta vare på relasjonene med Russland. Hun poengterte at det fordrer at russerne modner sine relasjoner til det internasjonale samfunnet først. Hun trakk frem at Russland deler mange av de europeiske verdiene, og at Europa på et tidspunkt må få endelig fred med Moskva om vi skal være naboer. Hun har blant annet postulert at slikt samarbeid kan svekke Kinas økonomiske posisjon og bringe hjem mer av den utflaggede italienske produksjonen.

Flere i Italia mener at NATOs neste leder bør være italiensk. Før krigsutbruddet i Ukraina var det en tverrpolitisk oppfatning om at det nå var Italias tur til å ha generalsekretæren. Italia er NATOs femte største bidragsyter og sist de hadde generalsekretæren over flere år var på 60-tallet. Italias ledende kandidat for en ny leder var lenge Federica Mogherini, EUs tidligere høyrerepresentant for utenriks- og sikkerhetspolitikk. Hun er imidlertid sosialdemokrat og nødvendig en kandidat som Meloni vil fremme. Italia stiller i tillegg langt svakere etter krigsutbruddet i Ukraina, som har løftet debatten om behovet for en øst-europeisk leder.

G7-landene vil følge aktivt med på hvordan Meloni evner å håndtere landets høye statsgjeld og lave produktivitet. Italias statsgjeld ligger nå på 150 prosent av BNP, som er opp fra rundt 130 prosent det siste tiåret. Det nåværende gjeldsnivået ligger til sammenligning på samme nivå som i oppspillet til finanskrisen i 2008. Gjelden er blant de høyeste i EU, og investeringsbanken Goldman Sachs anslår at den vil fortsette å vokse i minst to år til. En stor del av gjelden holdes av italienske banker. Med stigende renter på kontinentet blir slik storgjeld vanskeligere å betjene for den allerede pressede staten, i hvert fall hvis Meloni skal kutte mye i skattene.

Finansmarkedene har generelt reagert skeptisk på Draghis avgang og potensialet for statsminister Meloni. Gapet på avkastning mellom italienske og tyske statsobligasjoner – kalt «spreaden» – har tradisjonelt indikert utsiktene til finansiell risiko i eurosonen. Spreaden ligger nå på det høyeste nivået siden tidlig 2020 da pandemien brøt ut. Italiensk BNP falt da 10 prosent, som Meloni vil bli ansvarlig for å igjen få tilbake til noenlunde stabile nivåer. Den europeiske sentralbanken (ECB) har tidligere intervenert ved høye spread-nivåer ved å kjøpe mange av statsobligasjonene italienske banker vanligvis holder. ECB har nå uttalt at de ikke vil ha mulighet til å komme Italia like mye til unnsetning.

Italias viktigste enkeltannliggende utenfor egne grenser er Libya. For italienerne – i hvert fall med centrodestra i lederposisjon – vil det være et mål å få USA ytterligere engasjert i landet som ikke har kommet seg siden Gaddafis fall i 2011. Italienske myndigheter vil ikke nødvendigvis presse på for dypere samarbeid i FNs fredsbevarende UNSMIL-opdrag. Her er det heller bilaterale avtaler og memorandummer som lempet på migrasjonspresset mot Italia og Middelhavet som vil bli prioritert.

Oppsummering

Ifølge alle meningsmålinger er det høyst sannsynlig at høyresiden «centrodestra» – med partiene Fratelli d'Italia (nasjonalkonservativt/post-fascistisk), Lega (høyrepopulistisk) og Forza Italia (liberalkonservativt) – vinner flertall i begge parlamentets hus ved det italienske valget 25. september. President Sergio Mattarella vil da spørre Fdi-lederen, Giorgia Meloni, om å danne regjering. Meloni vil slik bli Italias første kvinnelige statsminister. Selv om hovedinntrykket fra pressedekningen av valget ligger på Melonis raske reise til toppen av italiensk – og følgelig europeisk – politikk, kan ikke en høyresideseier tolkes som overraskende. Det er ett tiår siden høyresiden styrte Italia og i så måte deres «tur». Tendensen i lokal- og regionvalg under ett har de siste årene i tillegg vært i høyresidens favør. Meloni fikk eksempelvis 1 av 5 stemmer ved ordførervalget i Roma i 2016. Utenfor Italia fikk til sammenligning Marine Le Pen 40 prosent av stemmene i den nylige franske presidentkampen mot Macron.

Den sosialdemokratiske statsministerkandidaten, Enrico Letta, fra venstreside-blokken «centrosinistra» har ikke evnet å kapitalisere på status quo og utfordre Meloni. Lettas vinnerstrategi burde vært å ha lansert seg som Draghis naturlige moderate og internasjonalt orienterte etterfølger. For den oppgaven har Letta manglet karisma og et forent centrosinistra. Hvis ikke centrodestra klarer å få orden på landets økonomi, eller hvis noe uforutsett – internt som eksternt – skjer, vil de ikke sitte trygt i regjeringskontorene. I bunnen vil uansett et godt styringsalternativ med PD ligge. Det er derimot usikkert hvor lenge og trygt Letta da kan sitte som statsminister, om Letta i det hele tatt får fortsette som partileder etter valget. I italiensk politikk kan *alt* skje, og vi kan derfor ikke utelukke en retur fra Draghi i en eller annen setting hvis partiene ikke skulle evne å ta over stafettspinnen hans.

Uavhengig av hvilket parti som blir størst og hvem som kommer i regjering, er valgets vinner uansett Giorgia Meloni fra post-fascistiske Fratelli d'Italia. Partiet vil mest sannsynlig få nærmere en seksdoblet oppslutning fra siste nasjonale valg i 2018. Selv om partiets sterke vekst kan overraske, kan ikke deres deltakelse i en italiensk regjering gjøre det. Fdi, og dets forgjenger

Alleanza Nazionale, har tidligere sittet i regjering under statsminister Berlusconi, og besittet ministerposter så høyt som utenriksministeren over flere år. Nå ligger derimot tyngdepunktet i centrodestra betydelig lengre til høyre enn hva Berlusconi i sin tid gjorde. Det gjenstår å se hvordan høyrelederne Meloni, Salvini og Berlusconi nå vil samarbeide i det som kan bli Italias første rene høyreregjering på over ti år. Allerede i oktober skal det italienske statsbudsjettet – kanskje en av de vanskeligste finansielle oppgavene på bordet – oversendes EU-kommisjonen. Vinner centrodestra valget vil de nødvendig sende Draghis utkast av gårde uten betydelige innvendinger. Vi trenger derfor ikke vente lenge på de første gnisningene mellom Italia og EU, så vel som mellom Giorgia Meloni og Frankrikes Emmanuel Macron.

Civita er en liberal tankesmie, som gjennom sitt arbeid skal bidra til økt kunnskap og oppslutning om liberale verdier, institusjoner og løsninger, og fremme en samfunnsutvikling basert på respekt for individets frihet og personlige ansvar. Den enkeltes publikasjons forfatter(e) står for alle utredninger, konklusjoner og anbefalinger, og disse analysene deles ikke nødvendigvis av andre ansatte, ledelse, styre eller bidragsytere. Skulle feil eller mangler oppdages, ville vi sette stor pris på tilbakemeldinger, slik at vi kan rette opp eller justere.

Ta kontakt med forfatteren på knut@civita.no eller civita@civita.no